

Resultaten Conjunctuurenquête 1e helft 2021

Central Bureau of Statistics Curaçao

Resultaten Conjunctuurenquête 1e helft 2021

Willemstad, november 2021

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Investeringsbelemmeringen	5
Vertrouwen in de economie	5
Vertrouwen in de toekomst	6
Vertrouwen toekomst naar grootte	7
Mening ten aanzien van het investeringsklimaat	8
Mening investeringsklimaat naar grootte bedrijven	9
Omzetmutaties	10
Omzetmutaties bij bouw, handel en horeca	11
Omzet naar grootte bedrijven	12
Conjunctuurindex	13
Bedrijfsresultaten	14
Bedrijfsresultaten naar grootte bedrijven	15
Bedrijfsresultaten bij Horeca, Handel, en Bouw	16
Gevolgen Covid-19 pandemie bij bedrijven	17
Maatregelen van bedrijven ten gevolge van Covid-19 pandemie	19
Samenvattende opmerkingen	21

Inleiding

Vanaf juni tot en met augustus 2021 zijn in het kader van de conjuncturenquête (CE) de gegevens van ruim 460 bedrijven verzameld.

Doel van de enquête is om op reguliere basis, tweemaal per jaar, actuele informatie te verschaffen over bedrijfsmatige en economische parameters en ontwikkelingen.

Daarnaast dient het inzicht te geven in verwachtingen en opinies van ondernemers.

In dit verslag wordt nader ingegaan op de resultaten van de opinie vragen van de enquête. Kwantitatieve gegevens worden hier niet besproken en de omzetten en winst in beperkte mate. Allereerst wordt er een korte inleidende beschouwing gegeven over de methodologie zoals die voor de enquête wordt gebruikt.

Met de verkregen gegevens van de bedrijven (NV's en eenmanszaken met een balans en winst- & verliesrekening) wordt een beeld gegeven van verschillende onderwerpen waardoor de inhoud van dit artikel bestaat uit:

- Vertrouwen in de economie
- Vertrouwen in de toekomst
- Mening ten aanzien van het investeringsklimaat
- Omzetmutaties
- Conjunctuurindex
- Bedrijfsresultaten

Om een indruk te krijgen van het verloop en trend van de conjunctuur in een oogopslag is er een conjunctuurindex opgesteld. Dit aan de hand van gegevens van vertrouwen in de toekomst, de perceptie van het investeringsklimaat en de veranderingen van de omzetten, de omzetmutaties. Deze zijn geaggregeerd in de vorm van een samengestelde index en geven zodoende een beeld van het relatieve verloop van de conjunctuur in de tijd.

Daarnaast wordt er bij vertrouwen in de toekomst en de perceptie van het investeringsklimaat gekeken naar het aantal werkenden (grootte van bedrijven) en een vergelijking gemaakt met voorgaande twee perioden. Deze wordt in grafiekvorm gepresenteerd.

Methodologie

De conjunctuurenquête wordt twee keer per jaar onder de bedrijven op Curaçao gehouden. Doel van de enquête is om op reguliere basis actuele informatie te verschaffen over bedrijfsmatige en economische parameters en ontwikkelingen. Daarnaast dient het inzicht te geven in verwachtingen en opinies van ondernemers. Deze informatie is van direct belang voor het krijgen van inzicht in (ontwikkelingen van) de economie, werk en werkgelegenheid en investeringsklimaat. In juni wordt geënuquêteerd over het eerste halfjaar van het lopende kalenderjaar, in december over het gehele jaar. Vanwege het verbeteren van de efficiency en een beperkt budget hebben nu voor de vijfde keer de bedrijven de enquête geheel online kunnen invullen. Dit middels speciale software die daarvoor is verkregen.

Het onderzoek wordt uitgevoerd bij alle bedrijven met tien of meer werknemers, terwijl van de bedrijven vanaf drie tot tien werknemers een steekproef wordt genomen. De CE is aldus voor een deel een steekproefonderzoek. Medio 2021 zijn er in totaal van ruim 460 bedrijven gegevens gekregen. Het onderzoek en de respons heeft zich qua grootte van bedrijven verspreid over zowel kleine- (tot 10 werknemers), middelgrote (tot 50 werknemers) als grote bedrijven vanaf 50 werknemers.

Door het nemen van een steekproef wordt een schatting gemaakt van de karakteristieken van de gehele populatie (alle bedrijven) en kunnen daar op een verantwoorde wijze uitspraken over worden gedaan. Onder bedrijven wordt hier verstaan NV's en eenmanszaken met een balans en winst- & verliesrekening.

Bij de steekproeftrekking (voor de bedrijven van drie tot tien werknemers) wordt uitgegaan van een betrouwbaarheid van 95 procent (5% foutenmarge, z-waarde van 1,96). Uitgaande van de gehele populatie van bedrijven vanaf 3 werknemers tot 10 werknemers komt dat op het moment van trekking neer op in totaal 330 bedrijven. De steekproef wordt proportioneel getrokken, waarbij rekening wordt gehouden met en uitgegaan van het aantal bedrijven per bedrijfstak.

Zoals vermeld wordt bij vertrouwen in de toekomst, de mening ten aanzien van het investeringsklimaat en omzetmutaties ook inzicht gegeven in de situatie naar aantallen werknemers.

Bij de verschillende onderwerpen wordt er een vergelijking gemaakt met voorgaande periode van een half jaar daarvoor (de enquête wordt immers twee keer per jaar uitgevoerd). Uitzondering daarop zijn de omzetmutaties en bedrijfsresultaten. Deze worden altijd vergeleken met de resultaten van december van het voorgaande jaar.

De gepresenteerde conjunctuurindex is een samengestelde index. Deze is opgesteld aan de hand van gegevens van de volgende indicatoren: vertrouwen in de toekomst, de perceptie van het investeringsklimaat, en de veranderingen van de omzetten (de omzetmutaties). Deze zijn niet gewogen en geaggregeerd en vervolgens grafisch weergegeven. Als basisjaar is genomen 2010, het jaar van de verzelfstandiging van het Land Curaçao. De conjunctuurindex is een intervallschaal met '100' als beginpunt. De bedoeling is dat de lezer door deze index een idee krijgt van het verloop van de conjunctuur.

Dit niet in absolute termen (het is een intervallschaal), doch in relatieve termen. Hierdoor is op eenvoudige wijze het verloop (trend) van de conjunctuur aan de hand van een drietal factoren gevisualiseerd.

Investeringsbelemmeringen

Investeren in vernieuwing of vervanging is van groot belang voor het bestaan en in stand houden van een onderneming. Wil een onderneming winst maken en vooral, winst blijven maken, dan zijn investeringen zelfs een *conditio sine qua non*. Investeringsbelemmeringen spelen dus een hele belangrijke rol bij het ondernemen en doen van investeringen.

Ruim 33 procent van de benaderde bedrijven heeft aangegeven te hebben geïnvesteerd in de eerste helft van 2021. Dat is wat minder (3 procentpunten) in vergelijking met december 2020. Van de bedrijven heeft 32 procent aangegeven dat er van investeringsbelemmeringen sprake is geweest. Een gemiddeld en lager percentage dan december 2020 (39%).

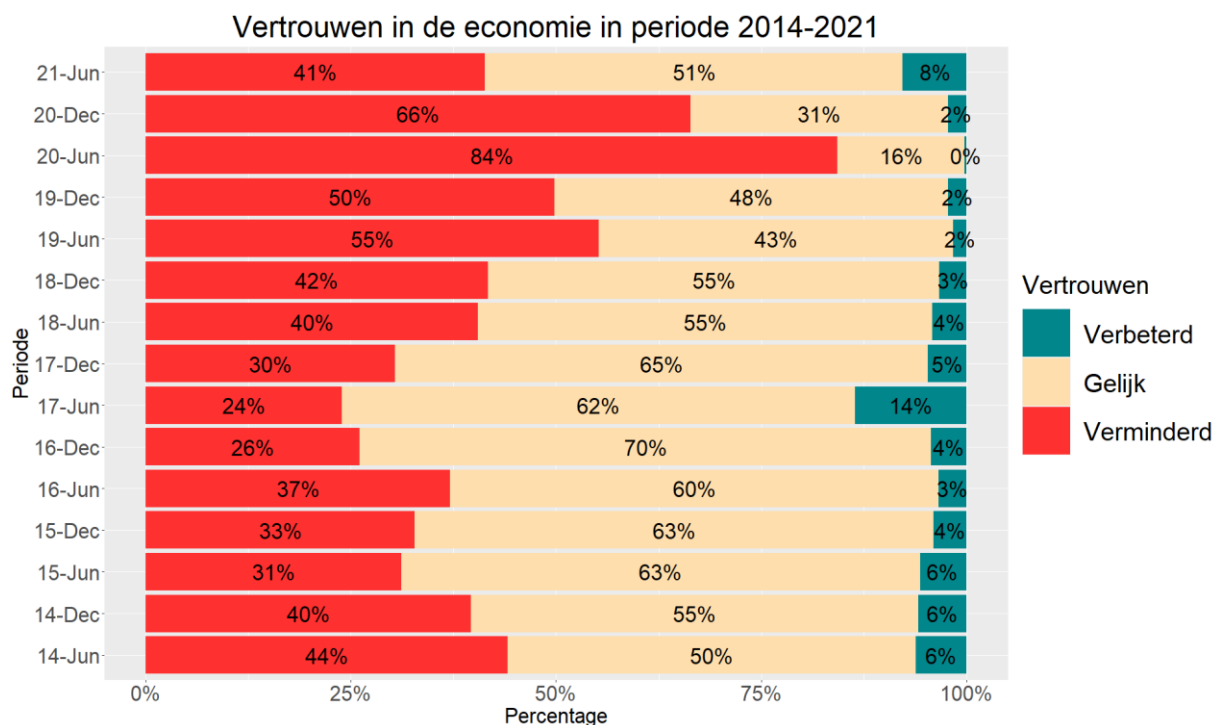
Vertrouwen in de economie

Vertrouwen in de economie is een belangrijk economisch begrip. Het wordt wel beschouwd als een bindmiddel voor de samenleving die ervoor zorgt dat mensen consumeren en geld besteden en ondernemers sneller zaken gaan doen, meer investeren en meer risico durven te nemen. Is er weinig vertrouwen dan zal er een meer afwachtende houding worden aangenomen, worden er meer zekerheden gevraagd en worden er minder zaken gedaan. Afwezigheid van vertrouwen kan een economie vertragen met alle nare gevolgen van dien.

Het vertrouwen in de economie is in de eerste helft van 2021 naar de mening van de ondernemers de afgelopen periode duidelijk verbeterd. Het aandeel bedrijven dat een vermindering heeft aangegeven, is afgenomen van 66 naar 41 procent (zie figuur 1). Een enorme afname en nu vrijwel gelijk aan december 2018. Ook het percentage ondernemers dat heeft aangegeven dat het vertrouwen in de economie gelijk is gebleven, is verbeterd en is ten opzichte van december jl. met 20 procentpunten

toegenomen van 31 naar 51 procent. Daarmee lijkt aan de crisissituatie van de coviddtijd een einde te zijn gekomen.

Het percentage bedrijven wat heeft aangegeven dat het de afgelopen periode verbeterd is, is ook positief veranderd en wel van 2 procent van de bedrijven naar 8 procent.

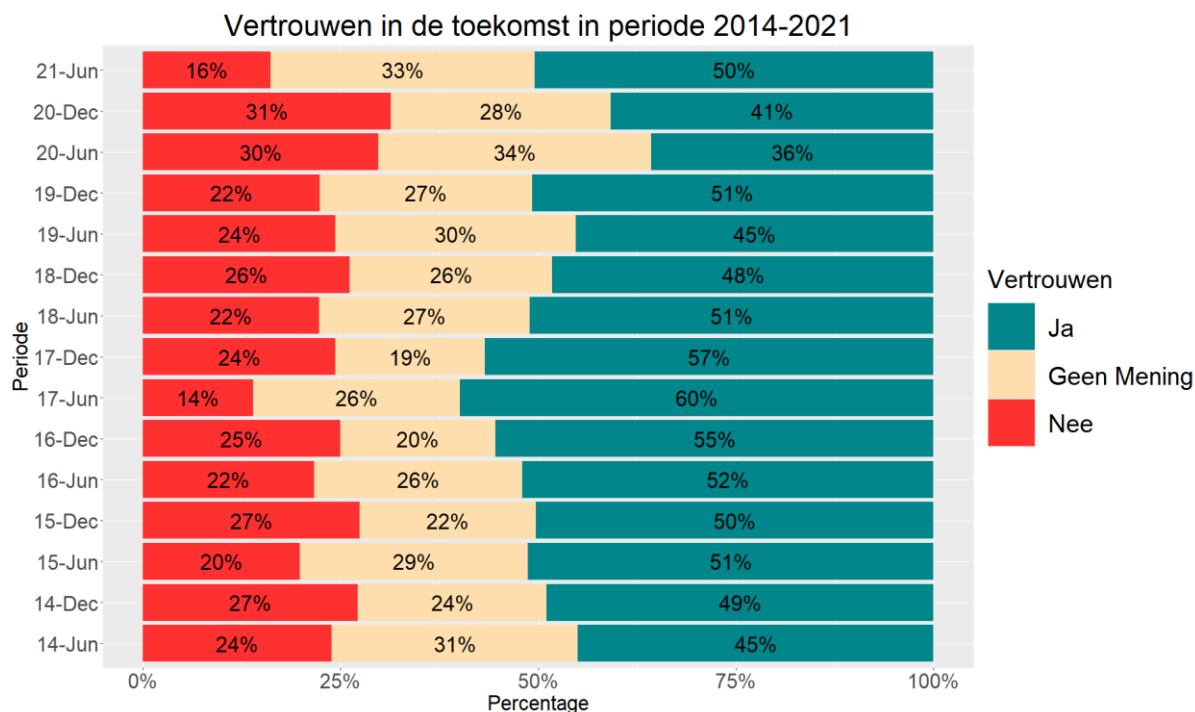

Figuur 1: vertrouwen in de economie

Vertrouwen in de toekomst

Ofschoon wat minder sterk dan bij het vertrouwen in de economie is ook het vertrouwen in de toekomst in het eerste halfjaar van 2021 duidelijk verbeterd. Het percentage bedrijven dat heeft aangegeven vertrouwen te hebben in de toekomst, is in vergelijking met december 2020 toegenomen, van 41 naar ruim 50 procent. Het aandeel bedrijven dat heeft aangegeven géén vertrouwen te hebben in de toekomst, is bovendien sterk verminderd van 31 naar 16 procent.

Meer bedrijven hebben aangegeven geen mening te hebben over de gestelde vraag. Dit is ten opzichte van afgelopen periode toegenomen van 28 naar 33 procent.

Figuur 2: vertrouwen in de toekomst

Vertrouwen toekomst naar grootte

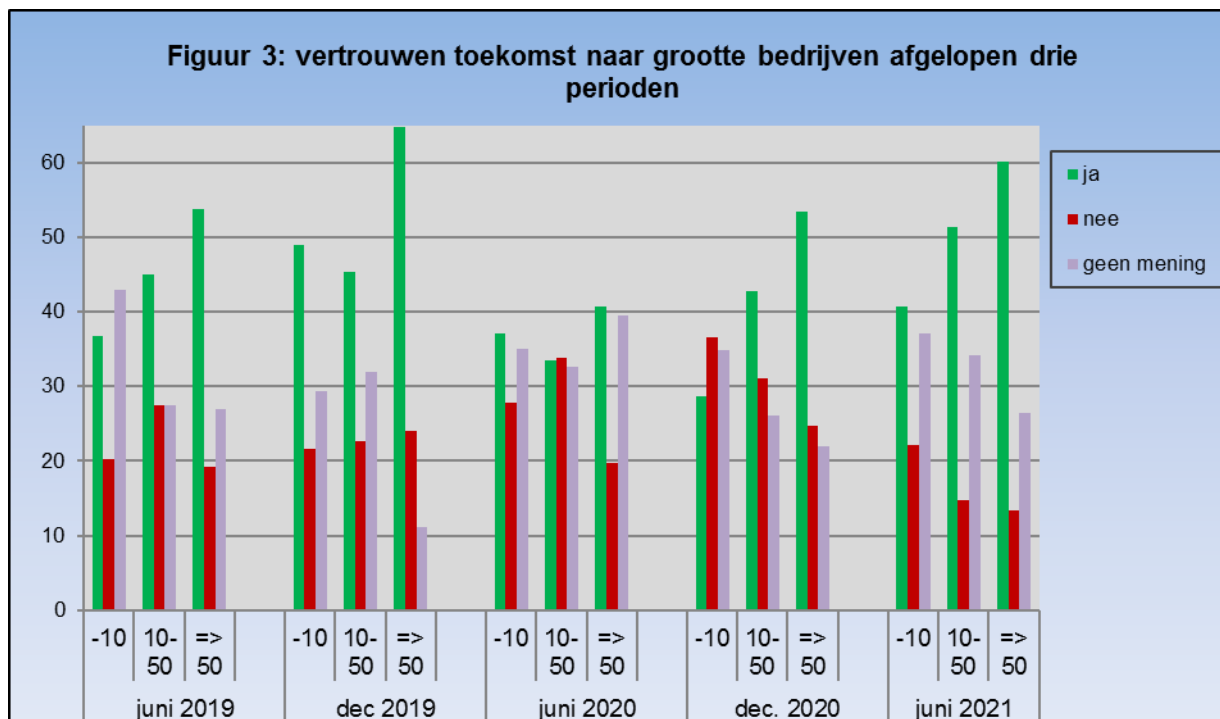
Bij het vertrouwen in de toekomst naar het aantal werknemers van de bedrijven wordt een indeling gemaakt in 3 groepen, te weten 3 tot 10 werknemers (klein), 10 tot 50 werknemers (middelgroot) en 50 of meer werknemers (groot).

Zoals normaliter het geval, hebben bij de grotere bedrijven vanaf 10 werknemers, duidelijk meer bedrijven vertrouwen in de toekomst dan bij de kleine bedrijven (zie figuur 3). Afgelopen periode zijn deze verschillen ongeveer gebleven doch is het vertrouwen over de gehele breedte toegenomen.

De toename bij de kleine bedrijven is vrij groot; van 29 naar 41 procent van de bedrijven. Bij de middelgrote bedrijven is dit percentage vertrouwen toegenomen van 43 naar 51 procent. Bij de grote bedrijven heeft nu 61 procent vertrouwen in de toekomst (was 53%).

In overeenstemming met het voorgaande hebben minder bedrijven aangegeven geen vertrouwen te hebben in de toekomst. Deze afname bedraagt 22 procentpunten bij de kleine bedrijven (was 37 % per december 2020). Bij de middelgrote en grote bedrijven zijn deze percentages 'geen vertrouwen' afgenomen naar respectievelijk 15 en 13 procent (waren per december jl. respectievelijk 31 en 25%).

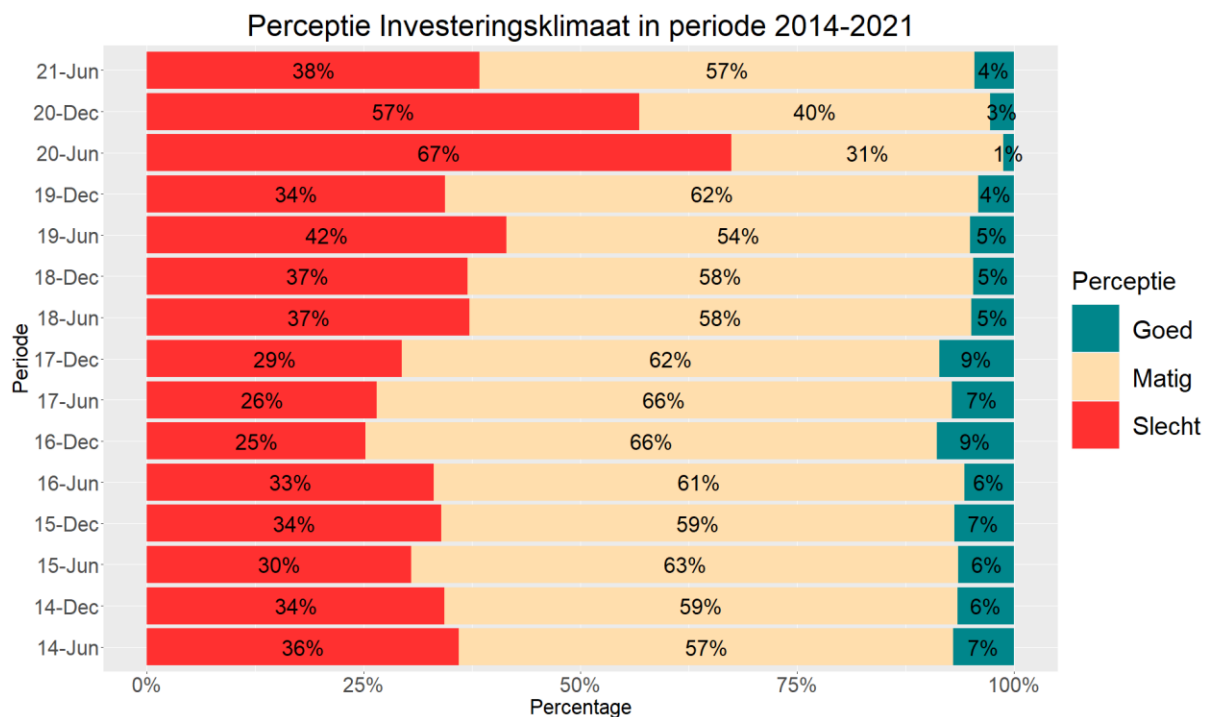

Mening ten aanzien van het investeringsklimaat

Het investeringsklimaat, ook wel genoemd ondernemersklimaat, is medebepalend voor het gaan doen van investeringen in een onderneming. Van belang zijn daarbij zaken zoals: vertrouwen, rechtszekerheid, functioneren overheid, stabiel financieel- en politiek beleid, arbeidswetgeving, mate van corruptie, en beschikbaarheid en kwaliteit van infrastructuur en productiefactoren. Een slecht investeringsklimaat kan leiden tot minder investeringen, minder economische activiteiten, minder werkgelegenheid en kapitaalvlucht.

De mening ten aanzien van het investeringsklimaat is in vergelijking met december 2020 vrij sterk verbeterd, zie figuur 4. Aanzienlijk minder bedrijven hebben aangegeven het klimaat slecht te vinden, dit is afgenomen van het hoge percentage van 57 procent naar 38 procent. Ook nogal hoog, doch wel een duidelijke verbetering. Het aandeel bedrijven dat heeft aangegeven het klimaat goed te vinden is iets toegenomen van 3 naar 4 procent van de bedrijven. Duidelijk meer bedrijven beschouwen het investeringsklimaat als 'matig'. Dit is met 16 procentpunten toegenomen naar het niveau van 2019, van 40 naar 57 procent.

Figuur 4: perceptie investeringsklimaat

Mening investeringsklimaat naar grootte bedrijven

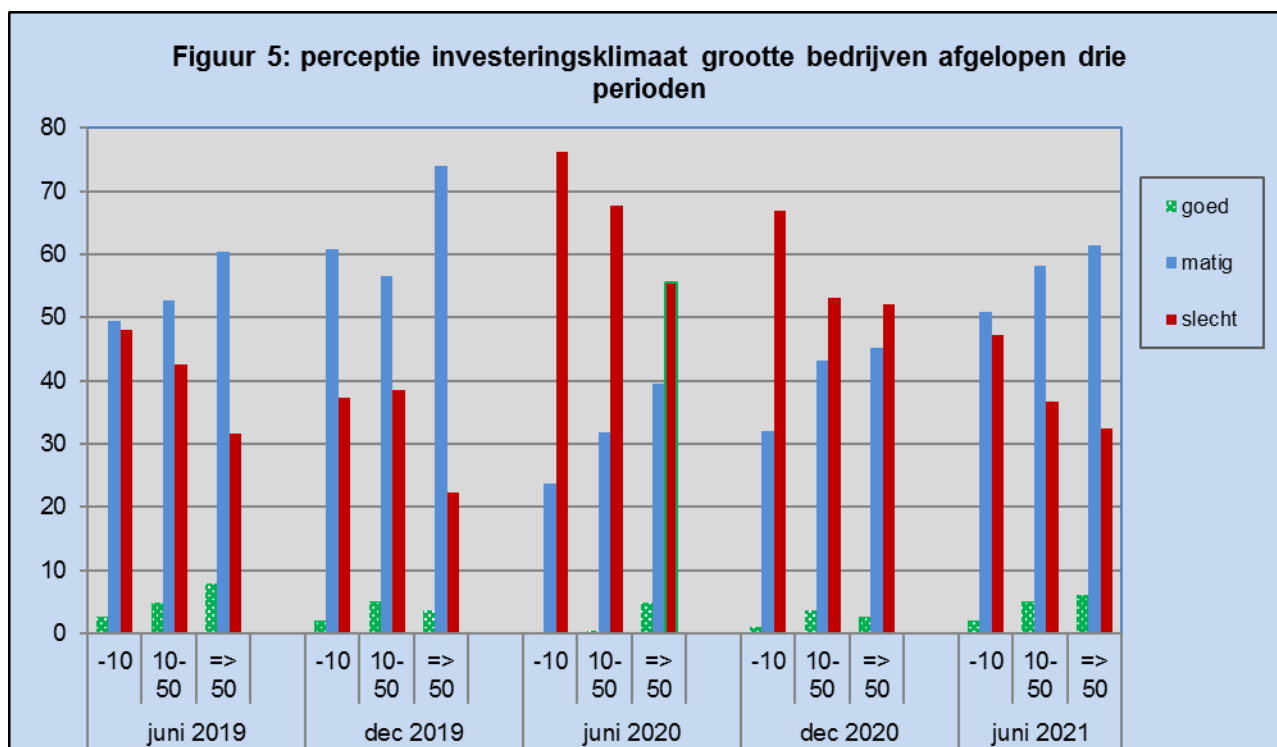
De perceptie van het investeringsklimaat als afgeleide van het aantal werknemers van de bedrijven laat net als bij vertrouwen in de toekomst een verbetering en duidelijke onderlinge verschillen zien. Hier is net bij het vertrouwen bij alle typen bedrijven de perceptie verbeterd, het meest bij de grote bedrijven.

Bij de kleine bedrijven tot 10 werknemers heeft 51 procent aangegeven het investeringsklimaat matig te vinden (was 32%, zie figuur 5). Bovendien vinden minder kleine bedrijven het nu slecht; dat is afgenomen van 67 naar 47 procent. Dit is beduidend minder dan de vorige periode. Vrijwel geen enkel klein bedrijf vindt het investeringsklimaat goed; nog geen 2 procent van de respondenten.

Ook bij de middelgrote bedrijven is een verbetering van de situatie opgetreden en zijn de percentages verbeterd. Hier is 'matig' toegenomen van 43 naar 58 procent en is het percentage 'slecht' afgenomen van 53 naar 37 procent. Ruim 5 procent van de bedrijven vindt het investeringsklimaat nu goed (was nog geen 4 procent per december 2020).

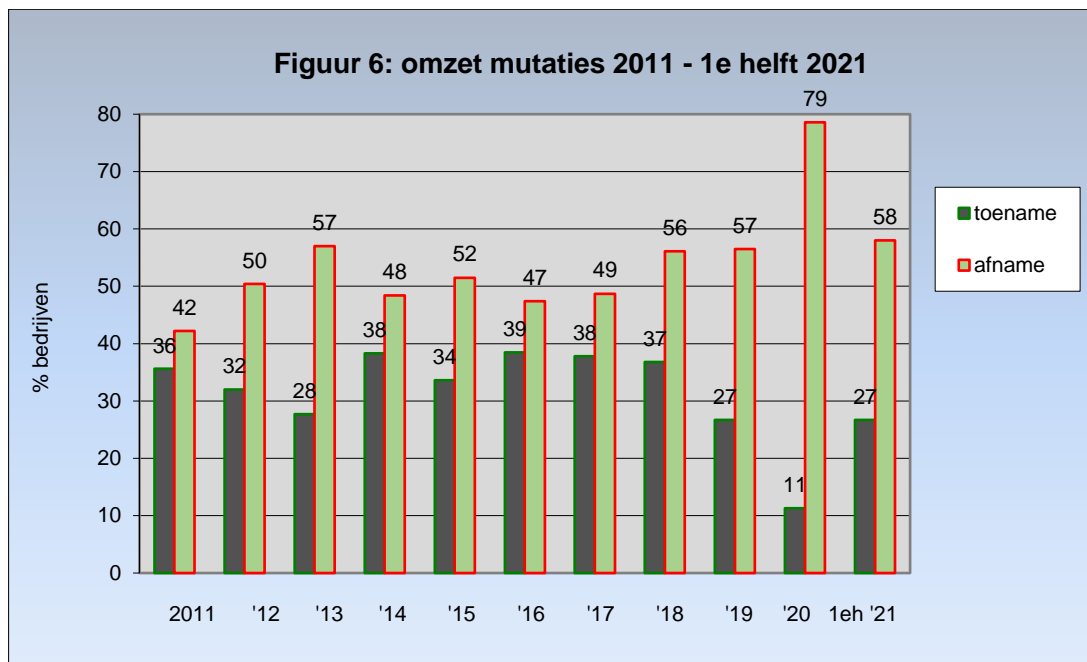
De verbetering van de perceptie van het investeringsklimaat heeft zich ook voorgedaan bij de grote bedrijven met meer dan 50 werknemers. Per juni 2021 vindt 33 procent het investeringsklimaat slecht. In december was dat nog 52 procent.

Bovendien vinden ook hier meer grote bedrijven het matig; 61 procent van deze bedrijven (was 45%). Het aandeel ‘goed’ hier iets toegenomen; van 3 naar 6 procent.

Omzetmutaties

De omzetmutaties geven inzicht in welke mate de omzet is veranderd in vergelijking met het voorgaande jaar. Bedrijven kunnen aangeven of de omzetten zijn toegenomen, dan wel afgenomen (zie figuur 6). In vergelijking met december 2020 is het percentage ‘afname’ van de omzet sterk gedaald van 79 naar 58 procent van de bedrijven. Daarmee is het op een vergelijkbaar niveau met 2018/2019 gekomen. Het percentage bedrijven waar de omzet is toegenomen is vermeerderd van 11 naar 27 procent en is daarmee gelijk aan het percentage van december 2019 (voor de coronacrisis).

Ruim 76 procent van de bedrijven heeft aangegeven dat de coronacrisis en lockdown een negatieve tot erg negatieve invloed hebben gehad op de omzet. Een kleine verbetering ten opzichte van december 2020 toen dit met 81 procent nog hoger was. Bijna 20 procent heeft ‘geen invloed’ aangegeven (was 17%) en 4 procent dat het een (erg) positieve invloed heeft gehad op de omzet (was 3%).

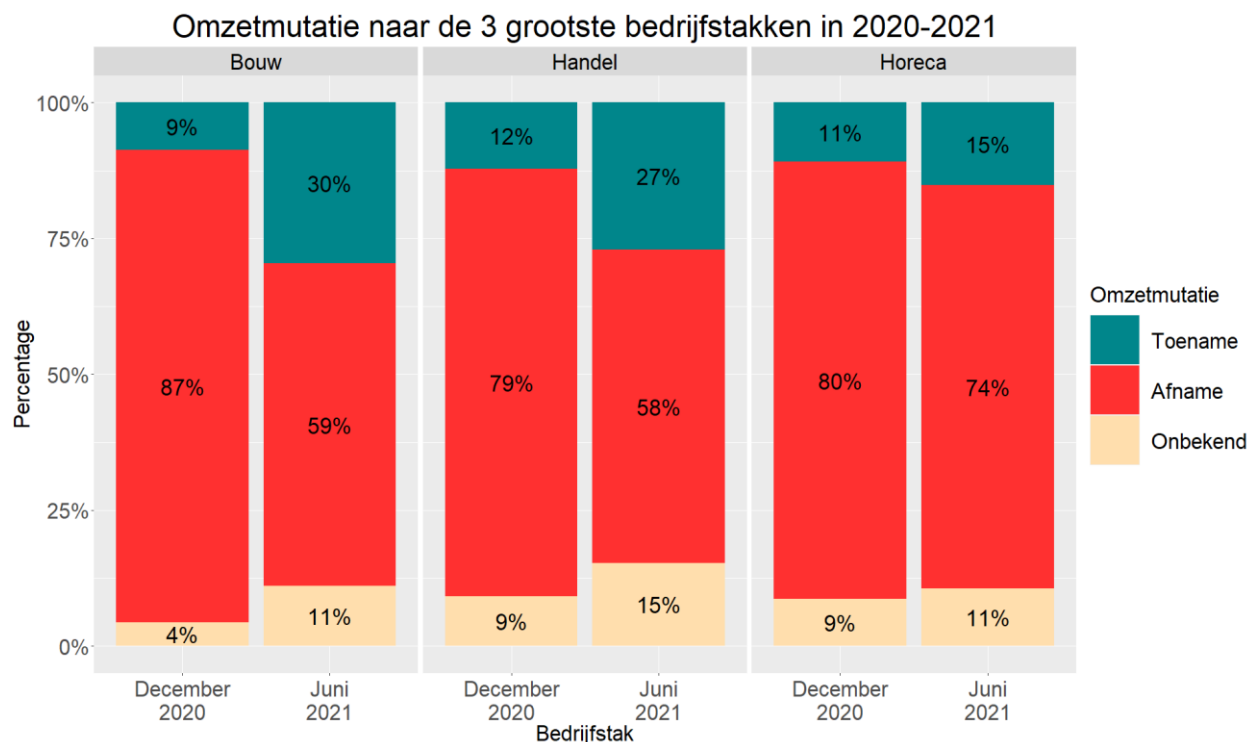
Omzetmutaties bij bouw, handel en horeca

In figuur 6b wordt de ontwikkeling van de omzetten over het eerste halfjaar 2021 bij de drie voor conjunctuur en economie belangrijke bedrijfstakken, bouw, handel en horeca aangegeven. In het eerste halfjaar 2021 worden bij de drie bedrijfstakken een toename van de omzetten aangegeven indien deze resultaten worden vergeleken met december 2020.

De bedrijven in de bedrijfstak Bouw die een toename in omzetten aangeven zijn gestegen van 9 naar 30 procent in het eerste halfjaar van 2021. Verder geven 59 procent van de bedrijven aan een afname van de omzetten te zullen hebben.

Bij de bedrijfstak Handel is het percentage van de bedrijven dat een toename van de omzetten aangeeft, gestegen van 12 naar 27 procent in het eerste halfjaar van 2021. Het aantal bedrijven met een afname van de omzetten zijn gedaald naar 58 procent (was 79% in december 2020).

Een percentage van 15 procent van de bedrijven in de bedrijfstak Horeca hebben een toename van de omzetten in het eerste halfjaar 2021 aangegeven. Een groei van 11 naar 15 procent wordt geconstateerd in de bedrijfstak indien wordt vergeleken met de vorige periode. Minder bedrijven hebben hier te maken met een afname van de omzet. Dat percentage is afgenomen van 80 naar 74 procent.

Figuur 6b Omzetmutaties naar bedrijfstak

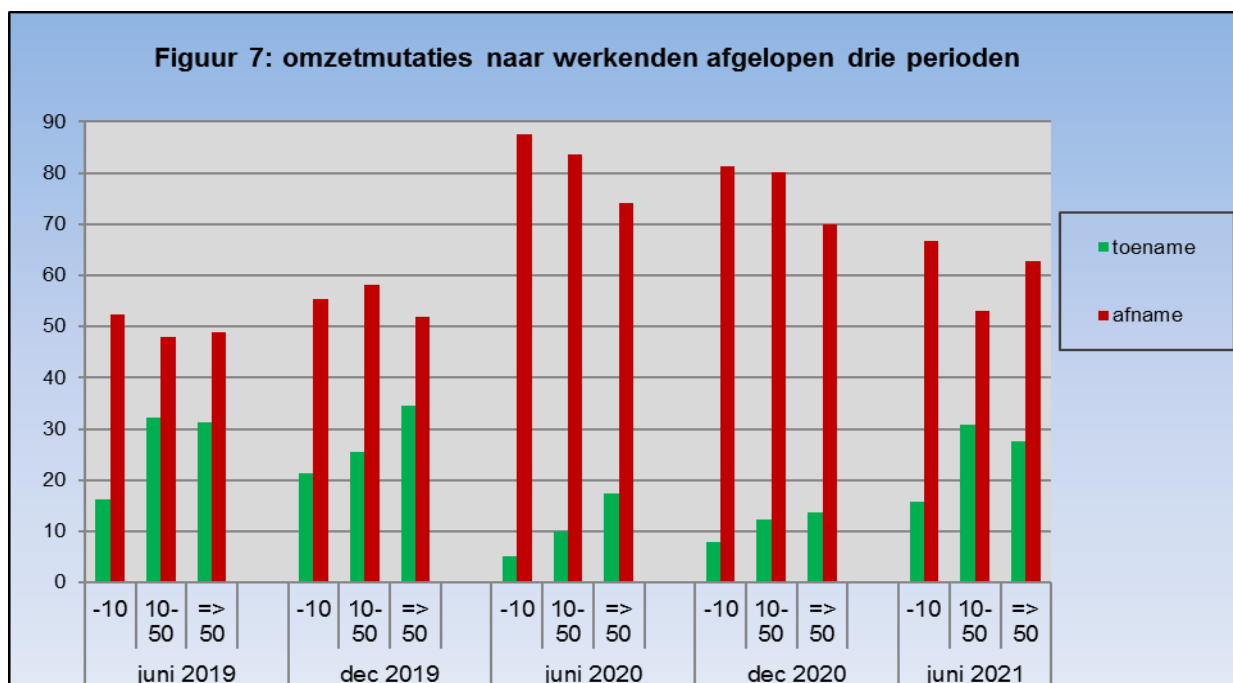
Omzet naar grootte bedrijven

In vergelijking met december 2020 zijn de percentages ‘afname’ van de omzet wat verbeterd. Dit bij met name de middelgrote bedrijven (zie figuur 7).

Bij de kleine bedrijven is bij slechts 16 procent sprake van een toename van de omzetten. Een verbetering in vergelijking met vorige periode toen dit 8 procent was. Bijna 67 procent heeft te maken gehad met een afname, een duidelijke verbetering in vergelijking met de 81 procent van de vorige periode (december 2020).

Bij de middelgrote bedrijven zien wij een nog betere situatie. Daar heeft 31 procent een toename van de omzetten gehad (was 12%) en 53 procent een afname, een enorme verbetering in vergelijking met de 80 procent van de vorige periode december 2020.

Bij de grote bedrijven vanaf 50 werknemers zijn de veranderingen ook iets beperkter van omvang. Hier ligt het percentage toename omzet op 28 procent (was 14%). De grote bedrijven die een afname van de omzetten hebben aangegeven is 63 procent. De vorige periode bedroeg dit 70 procent.

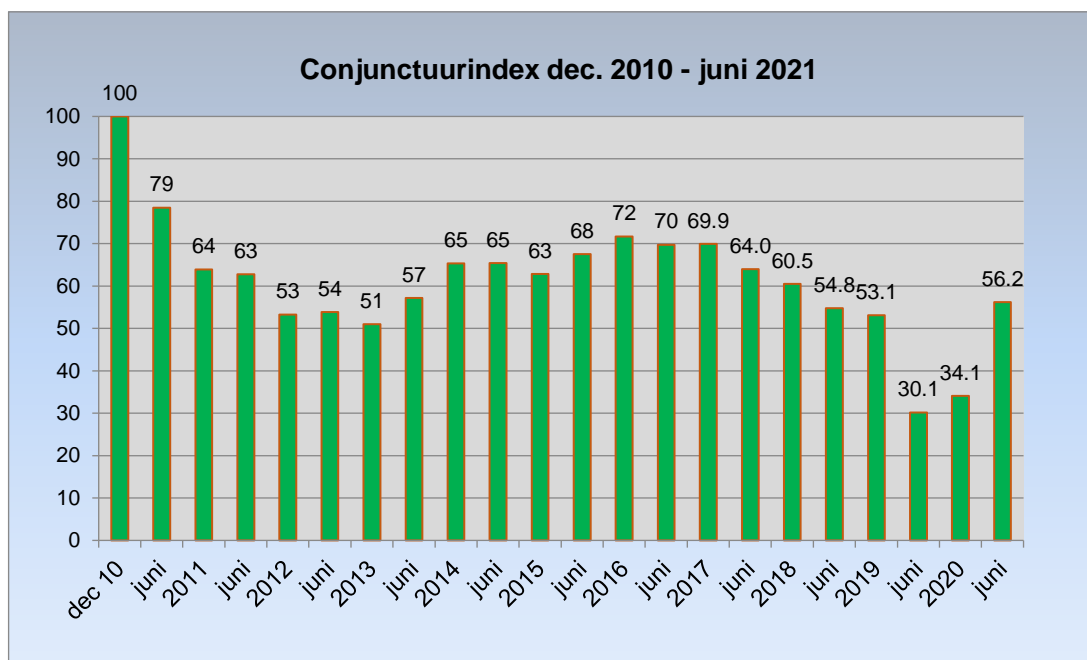
Conjunctuurindex

Conjunctuurindices geven een beeld van de stand van de economie, opgesteld op basis van indicatoren. In het geval van de conjunctuurindex voor Curaçao is dit gedaan aan de hand van gegevens van vertrouwen in de toekomst, de perceptie van het investeringsklimaat en de veranderingen van de omzetten (de omzetmutaties). Deze zijn geaggregeerd in de vorm van een samengestelde index waarbij 100 als beginpunt is genomen.

De resultaten van deze exercitie zijn grafisch weergegeven in figuur 8. De bedoeling is dat men met deze index een idee kan krijgen van het verloop van de conjunctuur. Dit niet in absolute termen, doch in relatieve termen. Hierdoor is op eenvoudige wijze, het bovenstaande in acht nemende, de trend van de conjunctuur zichtbaar.

Sinds eind 2010 vertoont de conjunctuurindex, na allereerst een sterke daling tot 51 procent in 2013, een geleidelijk toenemende trend, tot december 2016. Daarna is het gaan afnemen naar 53 (december 2019). Per juni 2020 is het, tijdens de coronacrisis en lockdown, in vergelijking met december 2019 zeer sterk afgenomen van 53 naar 30 punten. Van een verdere daling is in de tweede helft van 2020 gelukkig geen

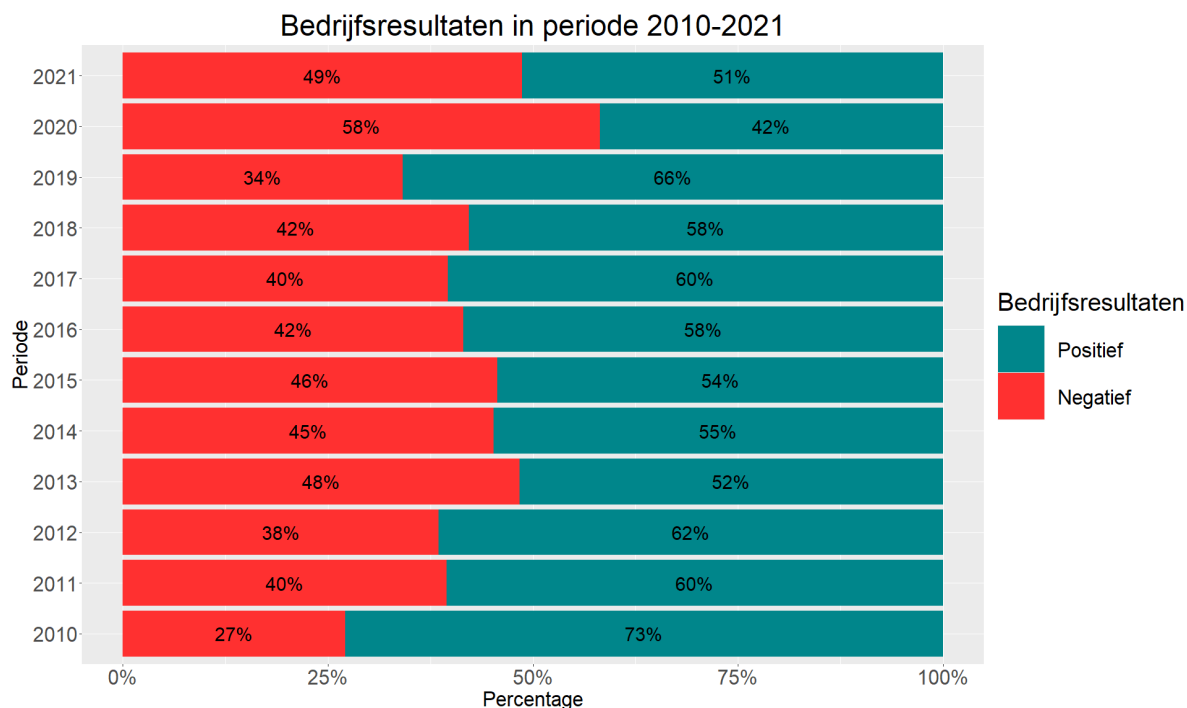
sprake geweest, dit wellicht onder invloed van afgenomen covid maatregelen en toegenomen activiteiten van de bedrijven. Per afgelopen juni 2021 is de index hersteld naar het niveau van voor de crisis en met ruim 56 punten zelfs iets hoger uitgekomen dan juni en december 2019.

Figuur 8: Conjunctuurindex

Bedrijfsresultaten

Het aandeel bedrijven welke een positief bedrijfsresultaat verwacht te behalen in 2021 bedraagt 51 procent. Dat is 9 procentpunten meer dan december 2020 (42%) doch 15 procentpunten minder dan het relatief hoge percentage van december 2019 toen dit 66 procent was, zie figuur 9. Maar liefst 49 procent van de geïnterviewde bedrijven verwacht een negatief bedrijfsresultaat te behalen. Een afname van 9 procentpunten ten opzichte van december 2019 (58%). Ofschoon een goede verbetering ten opzichte van de situatie van 2020 verwacht een hoog percentage bedrijven niet in staat te zijn winst uit de onderneming te kunnen behalen. Vermeld dient te worden dat deze percentages géén inzicht geven in de *omvang* van de bedrijfsresultaten en eventuele faillissementen.

Figuur 9: bedrijfsresultaten

Bedrijfsresultaten naar grootte bedrijven

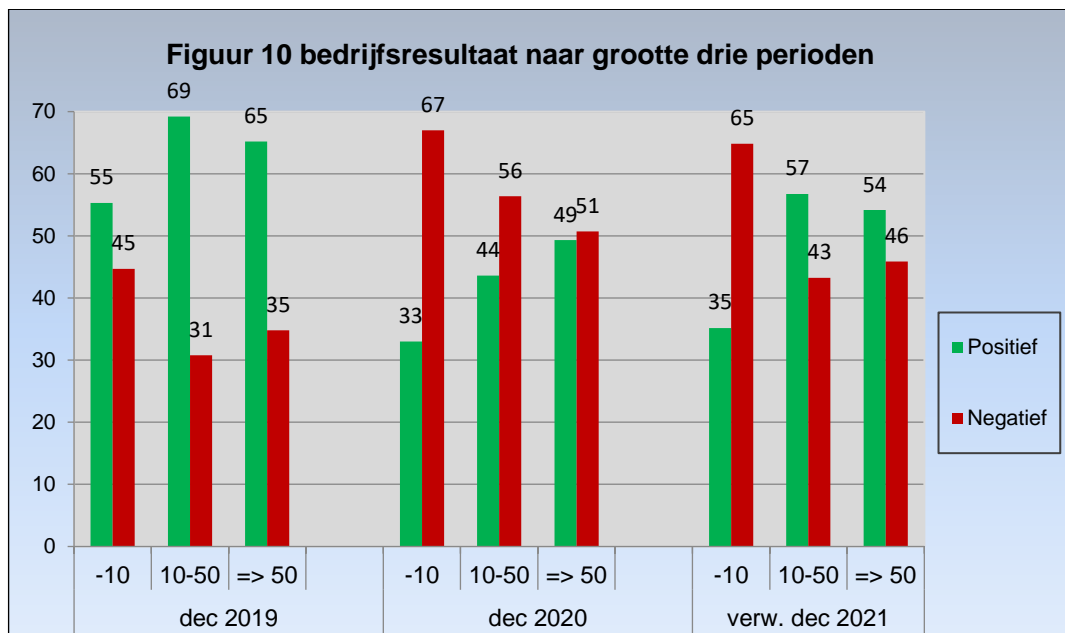
De resultaten als afgeleide van het aantal werknemers van de bedrijven laat net als bij andere parameters een verbetering en onderlinge verschillen zien. Bij alle typen grootte van de bedrijven is de perceptie verbeterd. Slechts een beetje bij de kleine- en het meest bij de middelgrote bedrijven.

Bij de kleine bedrijven tot 10 werknemers heeft 35 procent aangegeven winst te verwachten (was 33%, zie figuur 10).

Bij de grote bedrijven vanaf 50 werknemers is duidelijk sprake van een verbetering van de situatie. Daar verwacht 54 procent winst te zullen behalen in 2021. Een verbetering van 5 procentpunten ten opzichte van december 2020

De verbetering van de winstgevendheid is het grootst bij de middelgrote bedrijven tot 50 werknemers. Hier ligt het percentage bedrijven met een verwachting van de brutowinst op 57 procent. De vorige periode bedroeg dit met 44 procent duidelijk minder.

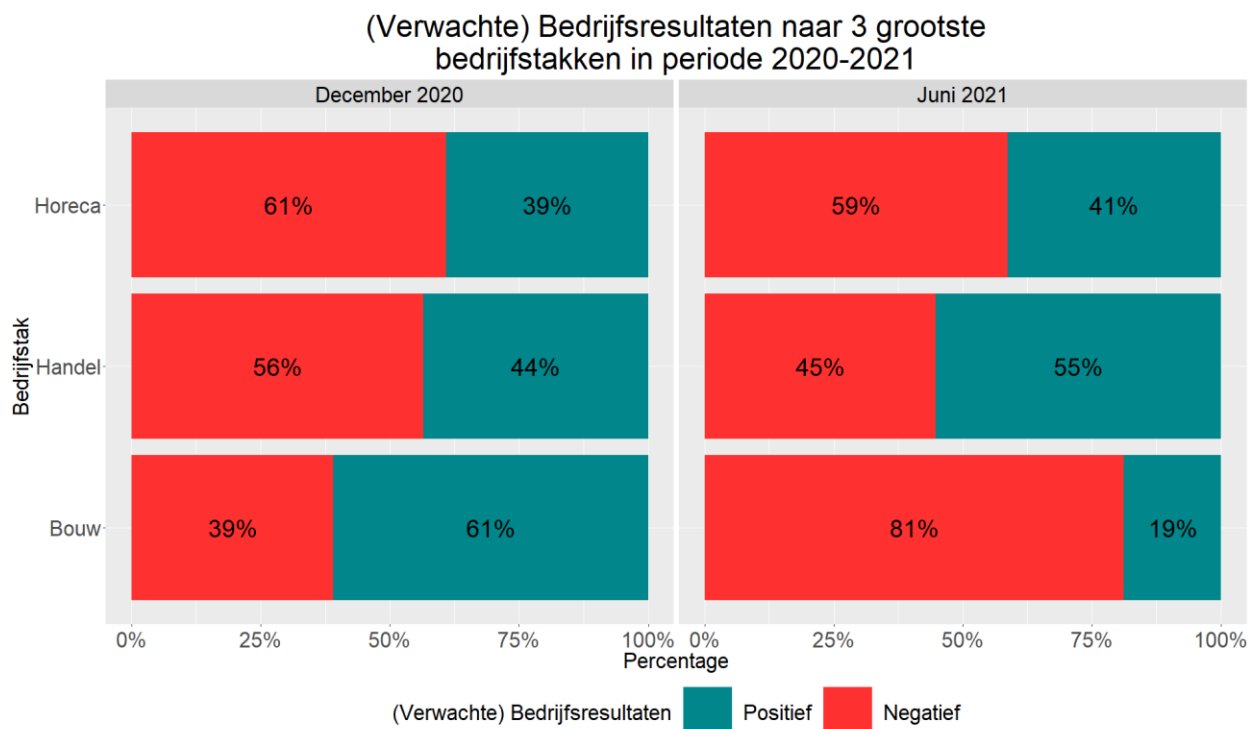
Bedrijfsresultaten bij Horeca, Handel, en Bouw

Bij de verwachte resultaten voor conjunctuur belangrijke bedrijfstakken bouw, handel en horeca (zie figuur 10b) worden enkele ontwikkelingen geconstateerd in het eerste helft van 2021.

De verwachte positieve bedrijfsresultaten bij de bedrijven in de Horeca zijn in het eerste halfjaar 2021 toegenomen met 2 procent vergeleken met December 2020. De afname van de verwachte bedrijfsresultaten zijn ook met 2 procent in deze bedrijfstak.

Een percentage van 10 procent van de bedrijven in de bedrijfstak Handel hebben een toename van de positieve bedrijfsresultaten in het eerste halfjaar 2021 aangegeven. De negatieve bedrijfsresultaten zijn met 11 procent gedaald indien wordt vergeleken met de vorige periode.

De bedrijfstak Bouw toont dat 19 procent van de bedrijven een positief resultaat zullen behalen. De meeste bedrijven (81%) in de Bouw hebben aangegeven een afname van de bedrijfsresultaten te verwachten.

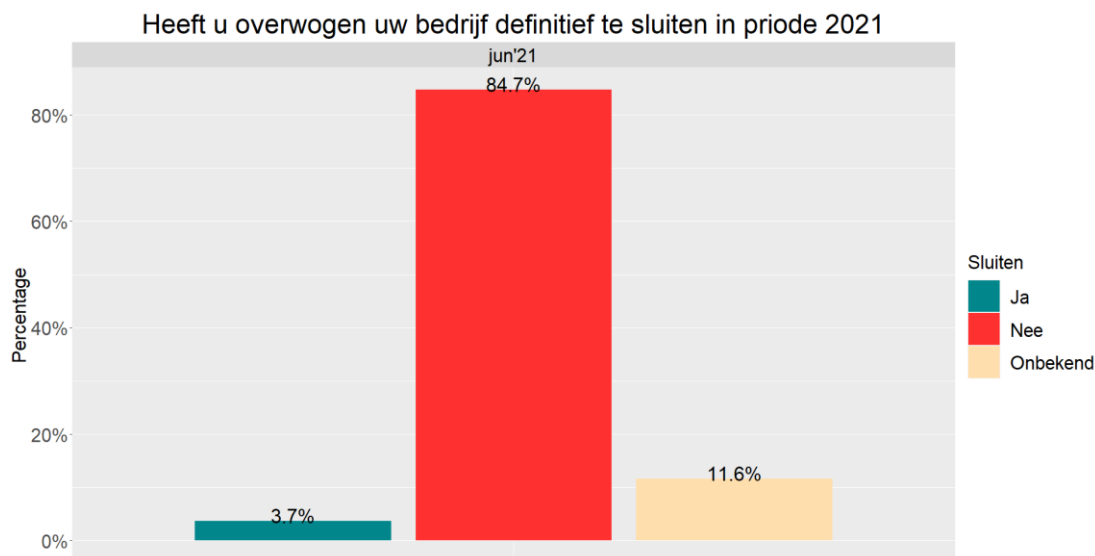
Figuur10b: Verwachte bedrijfsresultaten naar bedrijfstak

Gevolgen Covid-19 pandemie bij bedrijven

Zoals bekend heeft de coronapandemie naast een effect op de gezondheid ook een enorm effect gehad (met name de lockdown) op bedrijvigheid, werkgelegenheid, inkomen en dus de economie. Verschillende ondernemingen zagen zich genooddaakt maatregelen te treffen. De economische krimp voor 2020 is ingeschat op ruim 18 procent. Om de effecten te meten heeft het CBS in samenwerking met de VBC tijdelijk een aantal extra coronavragen toegevoegd aan de enquête, dit naast de vragen die reeds over corona werden gesteld, zoals met betrekking tot omzet en personeel. Daaruit is het volgende voortgekomen.

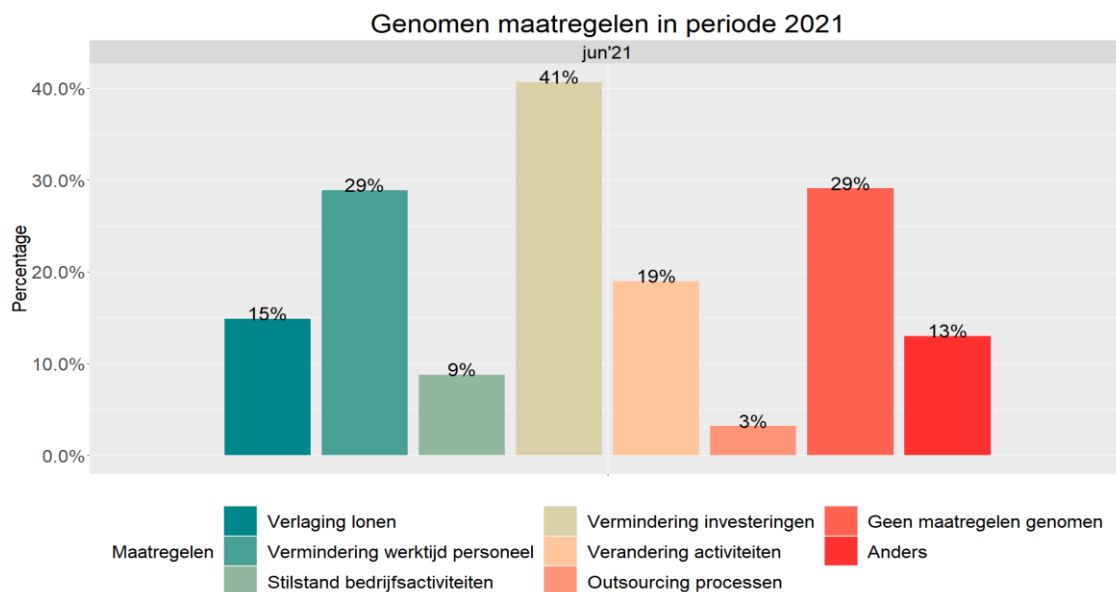
Dat de omzetafnames bij bedrijven na verloop van tijd een effect hebben op de **personeelsomvang** is evident. Ruim 22 procent van de bedrijven heeft dan ook aangegeven een vermindering van de personeelsomvang te hebben gehad. Een duidelijk lager percentage en dus een verbetering in vergelijking met december 2020 toen dit ruim 33 procent was.

Op de vraag of men **overweegt het bedrijf definitief te sluiten** heeft nog geen 4 procent dit bevestigend beantwoord. Bij bijna 85 procent is daarvan geen sprake en voor 12 procent is dit onbekend (zie figuur 11).

Figuur 11: Overwegen bedrijf te sluiten in 2021

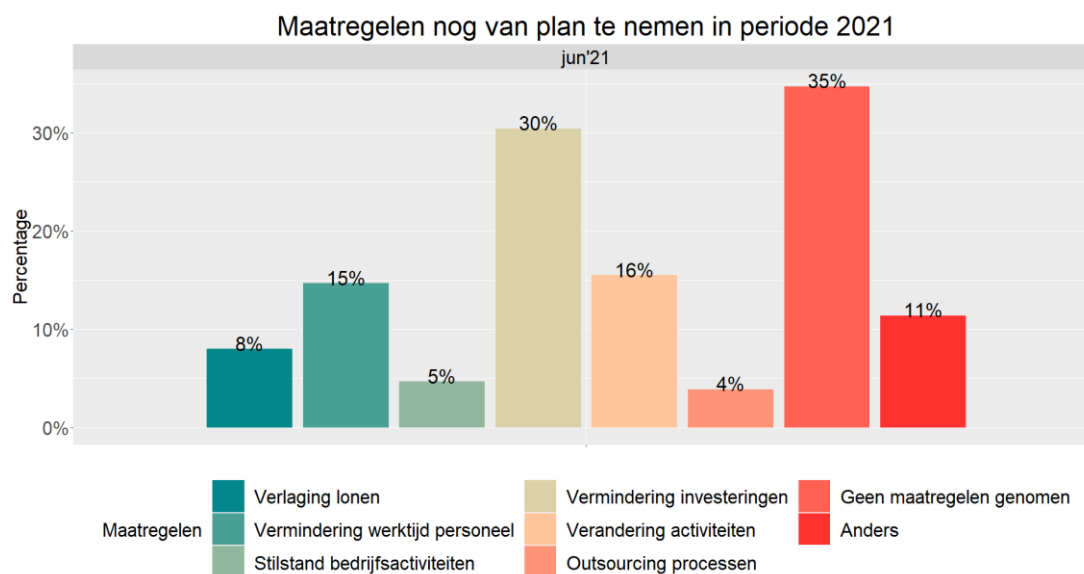
Bij de vraag omtrent de **genomen maatregelen** om de gevolgen voor het bedrijf te verminderen hebben de meeste bedrijven aangegeven minder te hebben geïnvesteerd (41%) en te zijn over gegaan naar een vermindering van de werktijd van het personeel (29%). Bij 19 procent is sprake geweest van een verandering van de activiteiten en bij 15 procent van een verlaging van de lonen (zie figuur 12). Ruim 29 procent heeft aangegeven geen maatregelen te hebben genomen.

Figuur 12: Cornonamaatregelen

Maatregelen van bedrijven ten gevolge van Covid-19 pandemie

Voor wat betreft de **maatregelen** die men **nog van plan** is dit jaar 2021 te gaan nemen om de gevolgen te verminderen, geeft 30 procent van de bedrijven aan de investeringen te gaan verminderen (zie figuur 13). Bijna 15 procent gaat over tot een vermindering van de werktijd van het personeel en 16 procent tot een verandering van de bedrijfsactiviteiten. Bij 8 procent zal in beginsel worden over gegaan tot een verlaging van de lonen. Bijna 35 procent van de bedrijven hebben aangegeven nog geen maatregelen te zullen nemen in 2021.

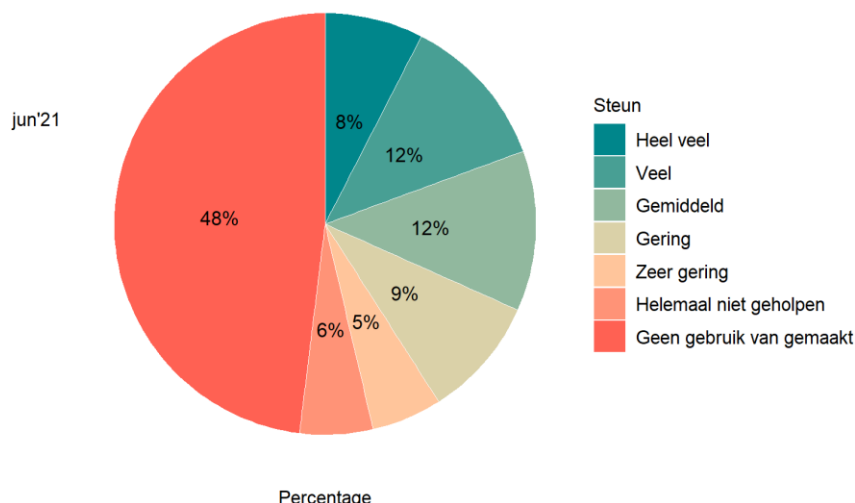

Figuur 13: Nog te nemen coronamaatregelen

Bijna 52 procent heeft gebruik kunnen maken van **overheidssteun via NOW, TVL¹ of andere regelingen** (figuur 14). Daarbij heeft 12 procent aangegeven dat het veel en 8 procent heel veel heeft geholpen (in totaal 20%). Ruim 12 procent is van mening dat het gemiddeld heeft geholpen en 9 procent in geringe mate. Meer dan 5 procent heeft aangegeven dat het zeer gering en bijna 6 procent dat het helemaal niet heeft geholpen (totaal 11%). Ruim 48 procent van de ondernemingen heeft geen gebruik gemaakt van een van de regelingen.

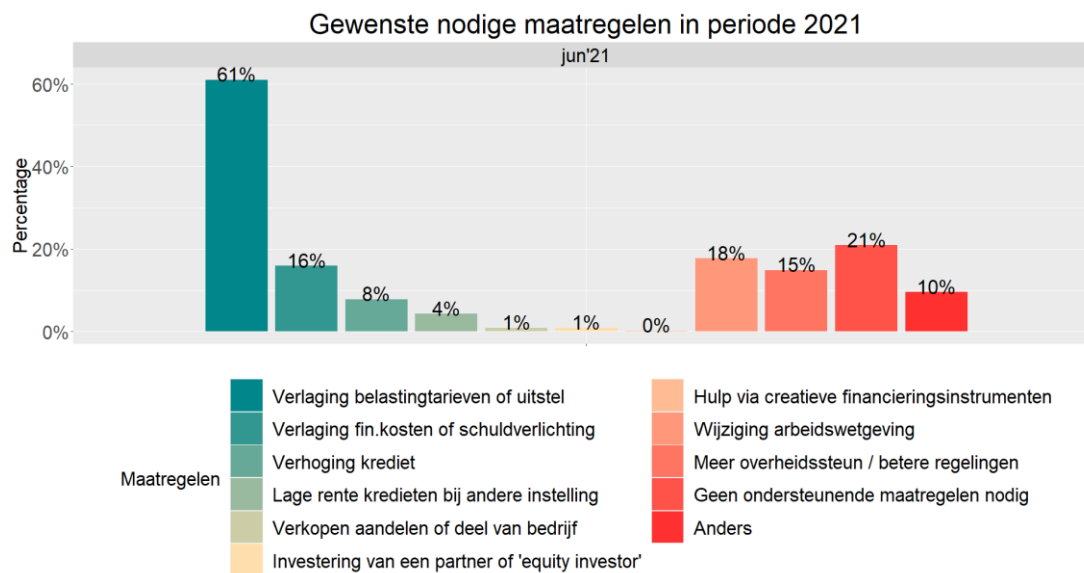
1 NOW = Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid. TVL = Tegemoetkoming vaste lasten

Overheidssteun via NOW, TVL of andere geholpen in periode 2021

Figuur 14: Overheidssteun

Op de vraag welke **ondersteunende maatregelen het meest nodig** zijn om de overlevingskansen te vergroten, hebben veruit de meeste bedrijven geantwoord een verlaging of uitstel van belastingen te wensen (61%, zie figuur 15). Bijna 18 procent zou graag een wijziging van de arbeidswetgeving willen hebben, en 16 procent een verlaging van de financiële kosten of schuldverlichting. Verder heeft 15 procent zich uitgesproken voor meer overheidssteun of betere regelingen. Bijna 21 procent heeft te kennen gegeven geen ondersteunende maatregelen nodig te hebben.

Figuur 15: Gewenste Coronasteun

Samenvattende opmerkingen

Evenals de enquêtes van juni en december 2020 heeft ook die van afgelopen juni 2021 plaatsgevonden tijdens de economisch gezien ongekend moeilijke tijden van de corona-epidemie. Met dit verschil dat de maatregelen versoepeld zijn en de lockdown geminimaliseerd was. Hierdoor is de situatie verbeterd en zijn bedrijvigheid en het vertrouwen toegenomen, hetgeen duidelijk te zien is aan de cijfers en grafieken. Dit geldt zowel voor kleine- als de grotere bedrijven en heeft zich ook vertaald in een toename van het percentage bedrijven met winst. Wel is het zo dat er een lichte verbetering van de situatie heeft plaatsgevonden in vergelijking met juni 2020. Deze verbeterde situatie heeft zich dan ook vertaald in een wat hogere conjunctuurindex. Daarbij moet aangetekend dat het een goede en duidelijke *relatieve* verbetering is.

Het vertrouwen in de economie is in de 1^e helft van 2021 duidelijk verbeterd. Het aandeel bedrijven wat heeft aangegeven dat het vertrouwen is verminderd, is afgenomen van 66 naar 41 procent. Een nog altijd vrij hoog, maar duidelijk beter percentage dan december 2020.

Ook het vertrouwen in de toekomst is naar de mening van ondernemers sterk verbeterd. Het percentage bedrijven dat heeft aangegeven vertrouwen te hebben in de toekomst is in vergelijking met december jl. toegenomen van 41 naar 50 procent.

De mening ten aanzien van het investeringsklimaat is de eerste helft van 2021 duidelijk verbeterd. Aanzienlijk minder bedrijven hebben aangegeven dit slecht te vinden; het hoge percentage van 57 procent (december 2020) is afgenomen naar 38 procent. Het percentage ‘matig’ is toegenomen van 40 naar 57 procent.

In vergelijking met december 2020 is het percentage ‘afname’ van de omzet gedaald van 79 naar 58 procent van de bedrijven. Daarmee is het op een vergelijkbaar niveau met 2018/2019 gekomen.

Het percentage bedrijven waar de omzet is toegenomen is vermeerderd van 11 naar 27 procent en is daarmee gelijk aan het percentage van december 2019.

Ruim 76 procent van de bedrijven heeft aangegeven dat de coronacrisis en de lockdown een negatieve dan wel erg negatieve invloed hebben gehad op de omzet (was 81% in december 2020). Bijna 20 procent heeft ‘geen invloed’ aangegeven (was 17%) en 4 procent dat het een (erg) positieve invloed heeft gehad op de omzet (was 3%).

De omzetafnames hebben na verloop van tijd een effect op de personeelsomvang. Ruim 22 procent van de bedrijven heeft dan ook aangegeven een vermindering daarvan te hebben gehad. Een lager percentage en dus een verbetering in vergelijking met december 2020 toen dit 33 procent was.

In overeenstemming met het voorgaande blijkt uit de conjunctuurindex duidelijk dat er in de eerste helft van het jaar sprake is geweest van herstel. De index is in het eerste helft van 2021 op 56 uitgekomen, maar liefst 22 punten meer in vergelijking met december 2020.

Het aandeel bedrijven welke een positief bedrijfsresultaat verwacht te behalen in 2021 bedraagt 51 procent. Dat is 9 procentpunten meer dan het percentage van december 2020 toen dit 42 procent was, doch 15 procentpunten minder dan het relatief hoge percentage van december 2019 toen dit 66 procent was. Ofschoon een goede verbetering ten opzichte de situatie van december 2020, verwacht een hoog percentage bedrijven niet in staat te zijn dit jaar met winst af te kunnen sluiten.

Bij de vraag omtrent de genomen maatregelen om de gevolgen van de Covid-19 pandemie voor het bedrijf te verminderen hebben de meeste bedrijven aangegeven minder te hebben geïnvesteerd (41%) en te zijn over gegaan naar een vermindering van de werktijd van het personeel (29%).

Bijna 52 procent van de bedrijven hebben gebruik kunnen maken van overheidssteun via NOW, TVL of andere regelingen. Daarbij heeft 12 procent aangegeven dat het veel en 8 procent heel veel heeft geholpen (in totaal 20%). Verder heeft 48 procent van de ondernemingen geen gebruik gemaakt van een van de regelingen.

*****